

УДК 338.432.5
JEL Classification D2

Паленичак О.В.

к. е. н.

лабораторія економіки

Інститут сільського господарства Карпатського регіону

м. Львів, Україна

E-mail: lxan.ua@gmail.com

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ РЕГІОНУ В УМОВАХ СХИЛОВОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Анотація

На сучасному етапі розвитку аграрного сектора вітчизняної економіки особливо важлива роль належить економічним механізмам управління продовольчою безпекою. Зарубіжний досвід свідчить про необхідність комплексного їх застосування, що забезпечує економічний та соціальний ефект запровадження даних заходів. Дослідження економічних механізмів управління продовольчою безпекою регіону обумовлено специфічними особливостями розвитку аграрної сфери та необхідністю формування на цій основі ефективних регуляторних дій з боку місцевих органів влади і управління для забезпечення потреб населення. Розглянуто актуальні питання використання економічних механізмів управління продовольчою безпекою в умовах схилового землеробства на основі відповідного нормативно-правового забезпечення. Обґрунтовано необхідність розвитку фірмової торгівлі сільськогосподарських підприємств, що можливий як на базі власної малої переробки, так і шляхом переробки сировини у великих переробних підприємствах.

***Ключові слова:** економічні механізми, продовольча безпека, регіон, аграрний сектор, продовольчий ринок, ціна, схилоче землеробство*

Вступ. Важливу роль у розвитку аграрного сектора повинна відігравати держава, проводячи реформи галузі, створюючи умови для ефективного виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку продовольчого ринку. Однак нині на загальнодержавному і регіональному рівнях у переважній більшості аграрних підприємств виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється з метою отримання максимальних прибутків від продажу високорентабельної і експорторієнтованої рослинницької сировини. У зв'язку з цим слід зазначити, що розвинуті країни світу досягають продовольчого забезпечення продуктами харчування першої необхідності власного населення і лише після цього нарощують експорт сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні проблеми регулювання аграрної економіки в контексті продовольчого забезпечення населення знайшли відображення у працях: О. Бородіної, П. Гайдуцького, А. Гальчинського, В. Гейця, І. Лукінова, Б. Пасхавера, П. Саблука, О. Шпичака. Разом з тим, незважаючи на значний науковий доробок, ряд питань щодо регіональної специфіки досліджено недостатньо. Враховуючи те, що самозабезпеченість продовольством для регіонального рівня на відміну від загальнодержавного втрачає свою гостроту, аналіз і оцінка розвитку продовольчого забезпечення регіону дозволяє виокремити проблеми локального характеру і шляхи їх вирішення, зокрема, на основі використання економічних механізмів.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності використання економічних механізмів управління продовольчою безпекою регіону в умовах схилового землеробства.

Методологія досліджень. Теоретичною і методологічною основою дослідження є загальнотеоретичні методи наукового пізнання, фундаментальні положення економічної теорії, економіки сільського господарства, а також державні документи із соціально-економічних та економіко-екологічних проблем перехідної економіки, програмні рішення світового співтовариства з питань сталого розвитку.

Результати. На сучасному етапі розвитку аграрного сектора вітчизняної економіки необхідно сприяти удосконаленню механізму ціноутворення на ринку продовольства шляхом одночасного застосування державної регульованої ціни на сільськогосподарську продукцію і продовольчі товари, що мають істотну соціальну значущість. На жаль, аграрна реформа в Україні виявилася неспроможною захистити українських виробників від наслідків кризи, яка охопила майже всі галузі сільського господарства, що призвело до істотного скорочення обсягів виробництва продукції, зниження ефективності діяльності агропромислового сектору та негативно відобразилося на підприємствах харчової промисловості й спричинило зменшення обсягів виробництва та подорожчання продовольчих ресурсів [1].

Стратегічною метою розвитку аграрного сектору повинно бути досягнення сталого та високоефективного аграрного виробництва для задоволення потреб внутрішнього та зовнішнього ринків у продовольчій продукції. Державний вектор економічного механізму продовольчої безпеки передбачає: удосконалення підходів до надання державної підтримки сільськогосподарським підприємствам; регулювання цін на сільськогосподарську продукцію та продовольство; регулювання обсягів експортних та імпорتنих поставок основних видів продовольства.

У державному управлінні продовольчою безпекою крім економічних механізмів використовуються нормативно- правові, організаційні, комунікативно-інформаційні механізми, які забезпечують умови для вирішення таких важливих завдань: забезпечення населення продуктами харчування, в тому числі самозабезпечення на рівні не менше ніж 70% потреб за рахунок вітчизняного виробництва, регулювання земельних відносин; зниження рівня ризикованості аграрної продукції в умовах несприятливих природних умов; регулювання експортно-імпорتنих операцій рослинницькою і тваринницькою продукцією та продовольчих ресурсів в умовах участі в міжнародній торгівлі.

Дослідження економічних механізмів управління продовольчою безпекою регіону обумовлено специфічними особливостями розвитку його аграрної сфери та необхідністю формування на цій основі ефективних регуляторних дій також з боку місцевих органів влади і управління для забезпечення потреб населення.

На регіональному рівні використання економічних механізмів у системі продовольчої безпеки здійснюється на основі: створення сприятливих організаційно-економічних умов для розвитку продовольчого комплексу; регулювання цін на окремі продукти харчування.

Необхідність обґрунтування продовольчої безпеки в умовах регіоналізації доведена досвідом розвинутих країн світу, у яких склалися різноманітні форми, системи і методи щодо її підтримки [2, 3]. Крім того, слід зазначити, що для сільськогосподарських товаровиробників, які працюють у порівняно гірших умовах розробляються відповідні програми, спрямовані на вирішення проблеми екологобезпечного землекористування і, водночас, вирощування певних видів аграрної продукції.

За даними Державного земельного кадастру у природно-кліматичних зонах в Передкарпатті і Карпатах основна частка сільськогосподарських угідь (52%) розміщена

на схилі землях, що ускладнює умови господарювання і призводить до зростання затрат на вирощування продукції. Згідно проведених досліджень, на кожний кут схилу зниження продуктивності машинно-тракторних агрегатів становить 1-3% залежно від величини схилу, виду роботи та складу агрегату [4].

Враховуючи складність використання технічних засобів на схилі землях і, таким чином, вищу собівартість вирощеної продукції, доцільно передбачити розробку і використання відповідних технологічних карт із зазначенням площі ділянок та крутизни схилу. Такий підхід дозволить в певній мірі обґрунтувати розмір дотацій сільськогосподарським товаровиробникам, що відіграє важливу роль щодо функціонування еквівалентної ціни як інструменту цінового регулювання аграрного ринку. У зв'язку з цим доцільно передбачити розробку регіональної. Програми підтримки аграрних підприємств, які вирощують сільськогосподарську продукцію на схилі землях. Водночас, використання відповідного нормативно-правового механізму сприятиме не лише забезпеченню дохідності сільськогосподарської діяльності на основі розширеного відтворення виробництва, але й удосконаленню механізму ціноутворення на ринку продовольства на регіональному рівні.

У досліджуваному регіоні (зона Передкарпаття і Карпати) у господарствах населення зосереджена основна частка сільськогосподарських угідь, що негативно впливає на концентрацію виробництва і забезпечення достатніх обсягів сировини для переробної промисловості. Враховуючи велику кількість дрібнотоварних господарств, що виробляють основний обсяг рослинницької і тваринницької продукції, пріоритетним напрямком слід вважати розвиток вертикальної і горизонтальної кооперації на основі створення сільськогосподарськими підприємствами, селянськими (фермерськими) господарствами та особистими селянськими господарствами кооперативів із переробки, зберігання, збуту продукції, матеріально-технічного забезпечення, виробничо-технічного і технологічного обслуговування виробництва, кредитування та страхування.

Станом на 1 липня 2016 року у Львівській області у зонах Передкарпаття і Карпат налічувалося 31 аграрне підприємство та 15 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК). У значній кількості СОК основним видом діяльності є надання послуг і лише 7 з них постачали продукцію на ринки або переробним підприємствам.

В умовах схилового землеробства процес розвитку економічних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками та організаційно-правовими формами ринкової інфраструктури, які б забезпечували високу концентрацію сировини і попиту стримується через:

- високий рівень закупівлі сільськогосподарської продукції за прямими угодами, заготівельними й переробними підприємствами;
- відсутність інтервенційних закупівель аграрної продукції (рослинництва і тваринництва) державними структурами;
- недостатній розвиток системи зберігання, первинної доробки та переробки продукції;
- відсутність єдиного інформаційного простору й проведення на його основі електронних торгів.

Дійсно, відсутність організованого, цивілізованого і прозорого ринку породжує нееквівалентний товарообмін, дисбаланс між попитом і пропозицією, нестабільність цін на сільськогосподарську продукцію та доходів її виробників, збитковість і згорання трудомістких та важливих для життя людей галузей, зокрема, тваринницьких. Все це ставить аграрний сектор у безвихідне становище і створює загрозу продовольчій безпеці [5].

Вітчизняний і зарубіжний досвід свідчить, що встановлення урядом мінімальних

цін на аграрну продукцію, що забезпечує високий рівень рентабельності, відіграє вирішальну роль щодо нарощування обсягів виробництва рослинницької і тваринницької продукції. Нині, враховуючи специфічні природно-кліматичні умови та наявність схилених земель, малоприсаєднаних для інтенсивного використання, у природно-кліматичних зонах Передкарпаття і Карпат пріоритетного значення набуває розвиток молочного і м'ясного скотарства, проте, слід зазначити, що закупівельні ціни на тваринницьку продукцію відповідних виробничих напрямів не забезпечують умов для його розширеного відтворення (табл. 1, 2).

Таблиця 1

**Собівартість і ціна 1 ц молока в аграрних підприємствах
Передкарпаття Львівської області, грн.**

Регіон	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Собівартість 1 ц молока					
Дрогобицький	201,7	185,2	18,2	228,1	328,9
Жидачівський	204,5	189,7	169,4	271,5	343,1
Львівська область	236,6	237,1	271,8	317,6	374,0
	Закупівельна ціна 1 ц молока				
	260,6	194,4	260,0	340,0	432,5

Таблиця 2

**Собівартість і ціна 1 ц м'яса в аграрних підприємствах
Передкарпаття Львівської області, грн.**

Регіон	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Собівартість 1 ц приросту м'яса ВРХ					
Дрогобицький	1813,1	1793,5	1894,5	1748,3	1879,6
Жидачівський	1879,1	3634,3	1395,3	1298,1	1347,1
Львівська область	1685,8	1910,3	2248,6	2351,8	3247,2
	Закупівельна ціна 1 ц м'яса				
	1427,1	1416,9	1215,2	1583,4	2460,6

Висока частка витрат обігу в ціні реалізації товарів, які виникають у зв'язку з діяльністю значної кількості комерційних посередників є серед основних причин недостатнього фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва.

Тому важливого значення набуває розвиток фірмової торгівлі сільськогосподарських підприємств, що можливий як на базі власної малої переробки, так і шляхом переробки сировини у великих переробних підприємствах. Для багатьох підприємств це єдиний варіант перетворити сировину на кінцевий продукт, реалізувати її кінцевому споживачеві й у такий спосіб підтримати своє фінансово-економічне становище [6].

Враховуючи порівняно невеликі обсяги екобезпечної продукції, яка може бути вирощена в умовах схилового землеробства, одним із найважливіших шляхів її збуту є пряма реалізація. У розвинених країнах обсяг прямого збуту, тобто реалізація продукції безпосередньо в господарстві, на щотижневих ринках, через мережу власних магазинів

залежить від виду продукції і становить близько 10-15% у загальному товарообороті.

Таким чином, в Передкарпатті і Карпатах, де вирощують сільськогосподарську продукцію в екологічно чистій місцевості на схилових землях, її ціна може бути вищою за рахунок географічної ідентифікації на основі розвитку екологічного маркетингу шляхом продажу в спеціалізованій мережі фірмової торгівлі. При цьому основна увага має бути зосереджена щодо формування довіри до товаровиробника на основі інформування покупців про особливі смакові і поживні якості пропонованих продуктів, технології їх приготування.

Висновки і перспективи. У Передкарпатті і Карпатах, де вирощують сільськогосподарську продукцію в екологічно чистій місцевості на схилових землях, її ціна може бути вищою за рахунок географічної ідентифікації на основі розвитку екологічного маркетингу шляхом продажу в спеціалізованій мережі фірмової торгівлі.

Формування довіри до товаровиробника на основі інформування покупців про особливі смакові і поживні якості пропонованих продуктів відіграватиме важливу роль у процесі її реалізації.

У спеціалізованих магазинах еко-продуктів, продукція, яка вирощена в умовах схилового землеробства, але в екологічно чистій місцевості може реалізовуватися за вищими цінами. Використання цінової надбавки (1-10%) на відповідні продукти дозволить сформувати грошовий фонд для компенсації вартості продукції, яка буде придбана соціально-незахищеними громадянами адміністративних районів, в яких землі сільськогосподарського призначення знаходяться на схилових землях і характеризуються порівняно низьким рівнем родючості.

Список використаних джерел

1. Скопенко, Н. Агропромисловий сектор: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку. Економічний аналіз. 2011. Випуск 8. Частина 1. С. 179–184.
2. Олійник В. Державне регулювання у сфері забезпечення продовольчої безпеки: зарубіжний досвід. Збірник наукових праць «Державне управління та місцеве самоврядування». – 2012. Вип. 1(12). URL :[http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01\(12\)/12ovobzd.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01(12)/12ovobzd.pdf).
3. Козловський С.В. Кіресва Е.А. Інструменти продовольчої безпеки та соціального захисту населення в умовах кризових явищ економік світу. Кримський економічний вісник. 2012. 1(01) грудень. Частина 1. С.266-269.
4. Кононенко М.П. Обґрунтування оптимізації нормативних витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. Економіка АПК. 2009. № 6. С.39.
5. Трегобчук, В. М., Пасхавер, А. Е. Юзефович Б. Й. [та ін.] Про довгострокову стратегію сталого розвитку агропромислового комплексу Економіка АПК. 2005. №7. 3–11.
6. Супрун О.М. Формування ринкової інфраструктури в аграрній сфері економіки. Економіка АПК. 2011. №1. С. 84.

*Дата надходження статті до редакції: 06.09.2016
Рецензування 21.10.2016 Прийнято до друку: 20.11.2016*

Palenichak O.V.
Ph.D. (in Economics)
Laboratory Economy
Institute of Agriculture of Carpathian Region
Lviv, Ukraine
E-mail : lxan.ua@gmail.com

ECONOMIC MECHANISM OF THE REGION FOOD SECURITY UNDER SLOPE AGRICULTURE

Abstract

At the present stage of national economy agricultural sector development the economic mechanism of food security plays particularly important role. Foreign experience shows the need for an integrated their applications, providing economic and social effects the implementation of these measures.

The study is to justify the need for economic governance of the region food security mechanisms in terms of slope farming.

A study of the economic mechanisms for the management of food security in the region should contribute to improving the pricing mechanism on the food market by simultaneous application of state regulated prices for agricultural products and foodstuffs that have substantial social significance.

The article discusses current issues using economic mechanisms to control food security in terms of slope agriculture with the respective legal provision. The necessity of firm trade of agricultural enterprises based on its own small processing and by processing raw materials in large processing plants was substantiated. In special eco-products stores, food-stuffs grown in slope farming, and environmentally clean areas can be realized at higher prices. Using a price premium (1-10%) for relevant products will form a monetary fund to offset the cost of production, which will be acquired socially unprotected citizens of districts in which agricultural land is located on sloping lands and are characterized by relatively low levels of fertility.

Keywords: economic mechanism, food safety, region, agriculture, food market, the price of slope agriculture

References

1. Skopenko, V.N. (2011). Agropromyslovy sector: suchasny stan, tendencii ta perspektyvy rosvytku [Agricultural sector: current status, trends and prospects]. *Econonichnyy analiz. Economic Analysis*, 8, 179.
2. Oleynik, V. (2012). Dersavne reguluvannia u sferi sabespechennia prodovolchoi bespeky: sarubisny dosvid [State regulation in the field of food security: foreign experience]. *Zbirnyk naukovykh prac «Dersavne upravlinnia ta misceve samovriaduvannia»*. *Proceedings of Public Administration and Local Self-Government*. Retrieved from [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01\(12\)/12ovobzd.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01(12)/12ovobzd.pdf).
3. Kozlovsky, S.V. (2012). Instrumenty prodovolchoi bespeky ta socialnogo sachystu naselennia v umovach krysovych yavysch economic svitu [Tools of food security and social protection crisis in terms of economies]. *Krymsky ekonomichny visnyk. Crimean Economic Bulletin*, 1 (01), 266-269.
4. Kononenko M.P. (2009). Obgruntuvannia optymizatsiyi normatyvnykh vytrat na vyrobnyctvo silsogospodarscoi productiy [Justification optimization of regulatory costs on agricultural production]. *Economica APC. Economics of AIC*, 6, 39.
5. Trehobchuk, V.M. (2005). Pro dovgostrocovu stragegiyu stalogo rosvytku agropromyslovogo komplexu [On a long-term strategy for sustainable development of agriculture]. *Economica APC. Economics of AIC*, 7, 3-11.
6. Suprun, O.M. (2011). Formuvannia ryncovoi infrastruktury v agrarnij sferi economicy [Formation of market infrastructure in the agricultural sector of the economy]. *Economica APC. Economics of AIC*, 1, 84.

Received: 09/06/2016

1st Revision: 10/21/2016 Accepted: 11/20/2016